

ZBORNİK IZVLEČKOV

UREDILI:
Kornelija Ajlec
Bojan Balkovec
Božidar Flajšman
Peter Mikša
Božo Repe

Ljubljana: Združenje Retrospektive, 2023

Retr **fest**
Dnevi sodobne zgodovine

RetroFest: dneve sodobne zgodovine organizira Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, njegovo Središče za javno zgodovino, raziskovalni program Slovenska zgodovina (financira ARIS) in Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, ob podpori Mestnega muzeja Ljubljana, Hotela Lev in spletnega portala zgodovina.si.

Organizacijski odbor RetroFesta: Kornelija Ajlec, Bojan Balkovec, Božidar Flajšman, Peter Mikša, Božo Repe, Žiga Smolič

Retrofest

Dnevi sodobne zgodovine

Uredništvo zbornika izvlečkov: Kornelija Ajlec, Bojan Balkovec, Božidar Flajšman, Peter Mikša, Božo Repe

RetroFest: Dnevi sodobne zgodovine. Zbornik izvlečkov.

Založilo: Združenje Retrospektive, <https://retrospektive-journal.si/>.

Slovenska cesta 9b, SI-1000 Ljubljana

Tisk: Podoba, d. o. o.

Naklada: 100 izvodov

Ljubljana, 2023

Publikacijo so recenzirali anonimni recenzenti.

Avtorice in avtorji so odgovorni za vsebinsko in jezikovno ustreznost besedil.

Retro
SPEKTIVE

**Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani**

COBISS.SI-ID

ISBN (PDF)

PROGRAM

TOREK, 17. oktober 2023,

Mestni muzej Ljubljana

18.00

Odprtje festivala RetroFest

18:30

Dokumentarni film: Moč in nemoč partizanskih spomenikov (Središče za javno zgodovino)

20.00

Odprtje razstave: Kraji spomina: moč in nemoč partizanskih spomenikov

SREDA, 18. oktober 2023,

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

9.30

Registracija aktivnih udeležencev

10.00

Odprtje razstave: Dekle, prepolovljeno z rapalsko mejo: življenje Primorcev za rapalsko mejo in podobe rapalske meje

10.30

Okrogla miza: Rapalska meja: politična ozadja, posledice v prostoru, posledice v politiki

12.00

Odmor za kavo

12.30

Predstavitve knjige: Božo Repe: Milko Brezigar in prvi slovenski program narodnega gospodarstva (Založba UL)

13.30

Odmor za kosilo

14.30

Okrogla miza: Spomin in pozaba v bronu, kamnu in betonu: o spomenikih, njih postavljanju in rušenju.

16.00

Odmor za kavo

16.30

Predstavitve knjige: Alexa Stiller: Völkische Politik: Praktiken der Exklusion und Inklusion in polnischen, französischen und slowenischen Annexionsgebieten 1939–1945 (Wallstein Verlag)

17.30

Odmor za kavo

18.00

Okrogla miza: Film in zgodovina

20.00

Večerja za povabljene

PROGRAM

ČETRTEK, 19. oktober 2023,

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

8.30

Registracija aktivnih udeležencev

9.00

Okrogla miza: Namišljene in resnične meje

10.30

Odmor za kavo

11.00

Predstavitve knjige: Tvrtko Jakovina: Svijet bez katarze (Fraktura)

12.30

Odmor za kosilo

13.30

Predstavitve knjige: Ana Cergol Paradiž: Bela kuga (Založba UL)

14.30

Odmor za kavo

15.00

Okrogla miza: Zgodovinopisje in javnost

16.30

Zaključek

VSEBINA FESTIVALA

Retr**fest**

ODPRTJE FESTIVALA

TOREK, 17. oktober 2023, ob 18.00

Mestni muzej Ljubljana

Pozdravni nagovori:

vš. zn. sod. dr. Jure Gašparič, državni sekretar, pristojen za inovacije na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije

izr. prof. dr. Kornelija Ajlec, predstojnica Oddelka za zgodovino FF UL

izr. prof. dr. Rok Stergar, vodja raziskovalnega programa Slovenska zgodovina FF UL

izr. prof. dr. Peter Mikša, vodja Središča za javno zgodovino FF UL

mag. Nataša Robežnik, v. d. direktorice Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

KULTURNI PROGRAM

Darko Nikolovski

DOKUMENTARNI FILM

TOREK, 17. oktober 2023, ob 18.45

Muzeji in galerije mesta Ljubljane

MOČ IN NEMOČ PARTIZANSKIH SPOMENIKOV

Spomeniki narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije na ozemlju nekdanje Jugoslavije v zadnjih letih zbudajo veliko zanimanje strokovne in širše javnosti. Posvečene so jim razstave v najprestižnejših svetovnih galerijah in na bienalih, o njih izhajajo znanstvene monografije, pojavljajo se na različnih spletnih straneh in v različnih kontekstih. Novodobni umetniki jih uporabljajo za vizualne scenografije, za mnoge imajo pridih znanstvene fantastike...

Spomeniki so nastali v različnih obdobjih in v različnih slogih: od socrealističnega do modernističnih, kar je vse tudi izraz dinamičnega razvoja povojne Jugoslavije, njene enkratne mešanice kultur in ideologij vzhoda, zahoda in neuvrščenosti (tretjega sveta). Ustvarjali so jih najboljši jugoslovanski umetniki, ki so na različne načine izražali trpljenje, upanje in boj jugoslovanskih narodov, pa tudi jugoslovanski poskus graditve pravične socialne družbe.

Potem, ko je Jugoslavija razpadla v krvavih vojnah, so spomeniki doživljali različno usodo: ponekod so jih ohranjali kot spomin na protifašizem in socialno pravičnost, ki sta se v neoliberalnem svetu izgubila, drugod so bili zanemarjeni ali so utonili v anonimnost (t.i. »nevidni spomeniki«), mnogokje so bili uničeni ali zamenjani z novodobnimi, ki simbolizirajo nacionalistične ideologije in politike.

Ekipa Središča za javno zgodovino je šla po njihovih sledih. Od Triglava do Vardarja je preverjala, kaj se je zgodilo s protifašističnimi spomeniki in idejo, ki so jo simbolizirali: idejo bratstva in enotnosti, to je jugoslovansko izpeljanko iz gesla francoske revolucije: svoboda, enakost, bratstvo.

REŽIJA

Božidar Flajšman in Bojan Balkovec

SCENARIJ

Božo Repe, Božidar Flajšman in Bojan Balkovec

PRODUKCIJA

**Središče za javno zgodovino
Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani**

RAZSTAVA

TOREK, 17. oktober 2023, ob 20.00 in nato ves čas trajanja RetroFesta

Mestni muzej Ljubljana / Muzej novejšje in sodobne zgodovine
Ljubljana

KRAJI SPOMINA: MOČ IN NEMOČ PARTIZANSKIH SPOMENIKOV. USODA SPOMENIKOV NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA IN SOCIALISTIČNE REVOLUCIJE NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE

Socialistična federativna republika Jugoslavija je veliko pozornost namenjala spomenikom in drugim oblikam spominjanja na protifašistični boj in partizanski odpor med drugo svetovno vojno. Po Titovi smrti leta 1980 je protifašistično in socialistično kulturo spomina začela zamenjevati nacionalistična, ki je pripeljala do krvavega razpada države. Politične elite v posameznih republikah so skozi vrednotenje druge svetovne vojne in obtoževanje drugih za zločine v mednacionalni in državljanski vojni skušale utrditi svojo pozicijo in svojo vizijo ustvarjanja nacionalnih držav z zamišljenimi etničnimi mejami. Kolaboracija je bila relativizirana ali hvaljena, vse, kar je bilo povezano z vrednotenjem protifašistične in socialistične preteklosti, še posebej pa umetniška dela, je postalo predmet polemik, političnih napadov in odstranjevanja. Na tej podlagi so se tako nove države kot lokalne oblasti tudi odločale za rušenje spomenikov, preimenovanje ulic in šol in drugo retuširanje zgodovine. Rojevati so se začeli lokalni fašizmi. Antifašistične spomenike se je začelo interpretirati kot simbole komunističnega režima in socialistične preteklosti, s katero je treba dokončno obračunati. Zgodovinska dejstva, kakovost, umetniška vrednost in avtorstvo najboljših umetnikov niso bili faktorji, ki bi odločali o njihovi ohranitvi.

AVTORJI

dr. Božidar Flajšman dr. Bojan Balkovec

dr. Peter Mikša dr. Kornelija Ajlec

dr. Božo Repe

RAZSTAVA

SREDA, 18. oktober 2023, ob 10.00 in nato ves čas trajanja RetroFesta

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

DEKLE, PREPOLOVLJENO Z RAPALSKO MEJO: ŽIVLJENJE PRIMORCEV ZA RAPALSKO MEJO IN PODOBE RAPALSKE MEJE

12. novembra 1920 sta v italijanskem mestu Rapallo Kraljevina SHS in Kraljevina Italija podpisali pogodbo, s katero je bila po prvi svetovni vojni določena meja med državama – t. i. rapalska meja. 289 km dolga mejna črta, ob kateri je zrasla obsežna obrambna infrastruktura, je ostro zarezala v slovenski etnični prostor. Z mejo je bila trajno zaznamovana podoba pokrajine in identiteta prebivalcev. Posledice oz. njihov »odtis« tako zaznamo še danes.

Razstava odstira pogled v diplomatsko dogovarjanje glede meje, podpis pogodbe o meji ter naslednje korake pri označitvi ter utrditvi meje z obrambnima linijama na obeh straneh.

S obilnim slikovnim gradivom prikaže situacijo na terenu, tudi vpliv meje na življenje Slovencev na obeh straneh. Prikazana je tudi italijanska propaganda o novem ozemlju in slovensko (prikrito) označevanje novega italijanskega ozemlja kot etnično slovenskega.

AVTORJI

dr. Božo Repe dr. Primož Gašperič

dr. Peter Mikša dr. Rok Ciglič

dr. Matija Zorn dr. Darja Kerec

dr. Bojan Balkovec dr. Alenka Fikfak

dr. Božidar Flajšman dr. Janez Grom

dr. Manca Volk Bahun

OKROGLA MIZA

SREDA, 18. oktober 2023, ob 10.30

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Ljubljana

RAPALSKA MEJA: POLITIČNA OZADJA, POSLEDICE V PROSTORU, POSLEDICE V POLITIKI

Italija je bila kot članica zmagovitih antantnih sil ob koncu prve svetovne vojne trdno odločena, da kljub nejevolji zaveznic, še posebej ZDA, izsili uresničitev londonskega pakta iz leta 1915, zaradi katerega je stopila v vojno. Še ta se ji je zdel premajhna nagrada za sodelovanje v vojni, zato se je v italijanski javnosti ustvarjal vtis o »pohabljeni zmagi«. Podpiralo ga je prepričanje, da mora dobiti tudi vzhodno obalo Jadranskega morja s pripadajočimi otoki in da na drugi strani Jadrana ne bi smela nastati nova močna država, temveč skupek majhnih, italijanskim interesom podrejenih držav.

Na pariški mirovni konferenci se je dilema med Wilsonovo obljubo o samoodločbi narodov na eni strani in imperialnimi interesi evropskih velikih držav na drugi, izrazito prevesila v korist interesov slednjih, določenih z londonskim paktom. Čeprav so na pariški mirovni konferenci prvič izraziteje upoštevali tudi kriterij etničnih meja, so bili t. i. zgodovinski cilji (nacionalne države, zaokroževanje nacionalnih ozemelj) daleč v ospredju, poleg njih pa pred etničnimi še naravni (geografski), geostrateški in gospodarski kriteriji. Jugoslovansko-italijanska meja je zaradi italijanskega izsiljevanja na pariški mirovni konferenci ostala nerešena, t. i. Jadransko vprašanje pa je postalo grožnja za mir, saj je bila Italija pripravljena svoje interese uresničiti tudi s silo. Zato je še v času pariške mirovne konference začela pripravljati teren za bilateralni dogovor, ki bi bil v njeno korist, za kar je do jeseni 1920 dobila tudi podporo Velike Britanije in Francije, ZDA pa so se umaknile v izolacionizem. Jugoslovanska delegacija pod vodstvom predsednika vlade Milenka Vesniča je na pogajanja v Rapallo odpotovala nemočna, pod pritiskom velikih sil, da pristane na vse italijanske pogoje in ob izraziti zahtevi regenta Aleksandra, da sprejme kakršenkoli dogovor in Kraljevino SHS s tem razbremeni najbolj problematične od vseh nerešenih meja novonastale države. Vodilni slovenski politiki na čelu z dr. Antonom Korošcem, tedaj ministrom za promet, so se umaknili v ozadje. Po dveh dneh pogajanj med 8. in 10. novembrom 1920, je jugoslovanska delegacija pristala na vse italijanske pogoje. Bila je v neenakopravnem in izoliranem položaju ter pod nenehnim italijanskim pritiskom. Ni imela niti redne telegrafske zveze z Beogradom. Delegaciji so Italijani ves čas prisluškovali in delali prepise pogovorov, torej so vedeli praktično za vse pogovore in stališča jugoslovanske strani. Dogovor je bil podpisan 12. novembra 1920. Gnev zaradi podpisa je bil v Kraljevini SHS velikanski, a brez učinka. »S svojim uspehom si je Italija zagotovila naše trajno sovrašтво ... Tega naša rasa ne pozabi«, so zapisali v ljubljanskem Jutru.

Po sklenitvi pogodbe so mejo začrtali na terenu, kar je trajalo vse do leta 1925. Meja je ostro zarezala v življenje prebivalstva, ki je do tedaj živelo skupaj. Na obeh straneh meje so nastale nove administrativne delitve, nova središča, prišla je vojska in obe strani sta začeli graditi sistem vojaških utrd. Vdor drugačnih kultur je močno vplival na način življenja lokalnega prebivalstva, posledice pa so kljub spremembi meje po drugi svetovni vojni vidne še danes.

Rapalska meja je bila popravljena šele s partizansko zmago po drugi svetovni vojni, vendar je bil proces dolg, trajal je vse do sklenitve Osimskih sporazumov leta 1975. Osimsko mejo je po osamosvojitvi Slovenije Italija priznala, vendar nekatera vprašanja, povezana z njo, pušča odprta. V Italiji je navzoč močan revizionizem. Svoje rasne politike, nasilne italijanizacije slovenske manjšine med obema vojnoma, storjenih zločinov med drugo svetovno vojno italijanska država ne priznava, Jugoslovane (»slavokomuniste«) pa obtožuje za obračune z Italijani na etnični podlagi ob koncu druge svetovne vojne. Rapalska meja in njene posledice na bilateralne odnose in odnose v regiji tako vplivajo še danes.

SODELUJEJO

dr. Peter Mikša, moderator

dr. Božo Repe **dr. Matija Zorn**

dr. Uroš Lipušček **dr. Janez Peter Grom**

dr. Slavko Burzanović **mag. Mojca Drčar Murko**

Panel bo potekal v slovenskem in črnogorskem jeziku.

PREDSTAVITEV KNJIGE

SREDA, 18. oktober 2023, ob 12.30

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

BOŽO REPE: "VSAKDO MORA IMETI PRILIKO, DA UDEJSTVI VSE SVOJE TELESNE IN DUŠEVNE MOČI": MILKO BREZIGAR IN PRVI SLOVENSKI PROGRAM NARODNEGA GOSPODARSTVA (ZALOŽBA UL)

Da je gospodarski program Milka Brezigarja po stoletju dobil ponatis, govori v prid daljnovidnosti programa in avtorja. Ta je namreč uspel izstopiti od vizij programa Zedinjene Slovenije in gledati na slovensko prihodnost bistveno bolj realno. Brezigarjev načrt je nastal kot posledica globalnih epohalnih sprememb, ki so ponujale prvič v zgodovini možnosti za deloma avtonomen slovenski razvoj. Program, ki je v takih okoliščinah nastal, je bil podroben, geografsko omejen in tematsko razdelan.

Božo Repe, avtor spremene študije, v uvodnem delu predstavi življenje in delo Brezigarja, ki je bil do zdaj v precejšnji meri neznan, saj je Brezigar svojo življenjsko pot med drugim sklenil v emigraciji kot politična persona non-grata v socialistični Sloveniji. V študiji je tudi podrobno prikazan domači in mednarodni kontekst, v katerem je program nastal.

SODELUJEJO

dr. Bojan Balkovec, moderator

dr. Božo Repe **dr. Zdenko Čepič**

OKROGLA MIZA

SREDA, 18. oktober 2023, ob 14.30

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Ljubljana

SPOMIN IN POZABA V BRONU, KAMNU IN BETONU: O SPOMENIKIH, NJIH POSTAVLJANJU IN RUŠENJU

Javne spomenike in druga spominska obeležja odkrivamo z namenom, da za vedno ostanejo prisotni med ljudmi, jih učijo o preteklosti in jim ob tem vcepljajo pomembna sporočila in vrednote. Spomeniki in obeležja so torej neke vrste orodja kolektivnega spomina, ki se z njihovo pomočjo vzpostavlja, utrjuje in obnavlja. Spomeniki naj bi služili krepitvi občutka pripadnosti in identifikacije s skupno zgodovino, na posamični ravni pa tudi poudarjanju pomembnih osebnosti, ki so najbolj zaslužne za oblikovanje ali razvoj naroda in družbe. Gre za subjektivno ustvarjanje vizualne podobe preteklosti, saj kolektivni spomin nastaja v procesu selektivne obdelave, ki nekatere spomine obdrži, druge pa zavrže. Zato je »nadzor« nad kolektivnim spominom zelo pomemben za posamezne družbene skupine in še posebej za politiko. Na ta način z (re)interpretacijo zgodovine – in sicer izbiro zgodovinskih dogodkov in procesov, pa tudi z njihovo pozabo – oblikuje vsakokratno zgodovinsko zavest družbe in si utrjuje oblast.

V 20. stoletju so spomeniki med načini, s katerimi se kolektivni zgodovinski spomin ustvarja, spreminja in briše zaradi vojn, ideoloških konfliktov, geostrateških sprememb, dekolonizacije, nastajanja in izginjanja držav, pa tudi modernizacij in urbanizacij, dobili še posebno mesto. V vojnah ali po njih so bili številni spomeniki uničeni zaradi bombardiranj in spopadov ali odstranjeni, ker so predstavljali prejšnje režime, kolonialne gospodarje, zločinske osebnosti ... Še posebej so bili temu izpostavljeni t. i. ikonični spomeniki, pogosto povezani tudi s kultom osebnosti in mitologijo, ki so to zgodovino simbolizirali.

S postavljanjem javnih spomenikov in obeležij vodilne družbene skupine izoblikujejo kolektivni spomin po svoji meri. Želijo ovekovečiti določene ideale, vrednote ali dosežke, kot jih vidijo, in posameznike, ki jih poosebljajo. S tem želijo homogenizirati skupnost in jo čustveno povezati.

Z odstranitvijo in zamenjavo spomenikov ob radikalnih prelomih nove politične elite določene ideale, vrednote ali dosežke prejšnje družbe ali države zavržejo in vzpostavijo nove. Gradijo na osnovi nove ideologije, simbolov in osebnosti. Ker se staro ne more skladati z novim, je treba na novo oblikovati tudi zgodovinski spomin. V javnem prostoru ni mesta za oboje, za sobivanje starega in novega. Ob manj prelomnih dogodkih ali v bolj tolerantnih družbah se kolektivni spomin dopolnjuje. Že postavljene spomenike dopolnjujejo z novimi ali z njimi zapolnjujejo praznine o dogodkih in ljudeh, ki so bili prej prezrti. Prejšnjim dožemanjem dodajajo nove interpretacije. Vendar spomeniki sami po sebi niso zgodovina, četudi ima vsak zase svojo zgodovino. So zgolj percepcija zgodovinskih dogodkov, kot jih vidijo tisti, ki so spomenike postavili.

Pri uničevanju spomenikov gre za brisanje zgodovine in tudi umetnosti. Z retuširanjem podob in uničevanjem spomenikov ne bomo spremenili zgodovine. Prihodnje generacije bomo zgolj oropali določenih zgodovinskih podob in dejstev, zato jih je treba ohranjati in prikazati v kontekstu določenega časa.

V panelu se bomo tako spraševali o spomenikih, njihovem pomenu, dediščini, kolektivnem spominu, brisanju spomina in vplivu politike na njihovo postavljanje in ohranjanje oz. izginjanje. Ter vlogi vsakega izmed nas (posameznika) pri ozaveščanju o pomembnosti njihovega obstoja.

SODELUJEJO

dr. Peter Mikša, moderator

dr. Božidar Jezernik **dr. Tatjana Koprivica**

dr. Miran Hladnik **dr. Olga Pelcer - Vujačić**

dr. Irena Stefoska **dr. Hrvoje Klasić**

dr. Darja Kerec **Ivan Smiljanić**

Panel bo potekal v slovenskem in hrvaškem/srbskem/črnogorskem jeziku.

PREDSTAVITEV KNJIGE

SREDA, 18. oktober 2023, 16.30

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

ALEXA STILLER: VÖLKISCHE POLITIK: PRAKTIKEN DER EXKLUSION UND INKLUSION IN POLONISCHEN, FRANZÖSISCHEN UND SLOWENISCHEN ANNEXIONSGBIETEN 1939-1945 (WALLSTEIN VERLAG)

Obsežna monografija v dveh delih Alexe Stiller razvozlava zapleteno politiko Heinricha Himmlerja in obsežnega aparata, ki je sestavljal urad Državnega komisariata za krepitev nemštva na čelu katerega je bil. "Ljudska politika" je temeljila na komplementarnih praksah izгона in ropa "nezaželenih" skupin prebivalstva ter na germanizaciji in naseljevanju "zaželenih" skupin.

Na temelju obsežne analize virov iz kar štiriindvajsetih arhivov v šestih državah, avtorica razvija perspektive in teoretske koncepte, ki prikazujejo mobilizacijo in sodelovanje nemške in avstrijske družbe v etnični politiki nacistične Nemčije med letoma 1939 in 1945. To stori s pomočjo primerjalnih metod, ko obravnava politiko nacističnega režima na priključenih ozemljih zahodne Poljske, francoske Alzacije in Lorene, ter Slovenije.

Knjiga tako pomembno osvetljuje zgodovino druge svetovne na Slovenskem in slovensko zgodovino na sploh.

SODELUJEJO

dr. Dušan Nečak, moderator

dr. Alexa Stiller **dr. Bojan Godeša**

dr. Božo Repe

Panel bo potekal v slovenskem, angleškem in nemškem jeziku.

OKROGLA MIZA

SREDA, 18. oktober 2023, ob 18.00

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

FILM IN ZGODOVINA

Panel je posvečen razmerju med zgodovinskimi dejstvi in filmskimi/dokumentarnimi pripovedmi o zgodovinskih dogodkih. Gre za kompleksno in večplastno sinergijo, ki jo pogosto oblikuje umetniška svoboda režiserjev in scenaristov. Ta jim omogoča, da zgodovinske dogodke razlagajo na svoj način.

V svojih delih lahko osvetlijo izbrane vidike zgodovinskega dogodka ali obdobja, izberejo like in se hkrati samostojno odločajo, kako predstaviti zgodbo. Filmi so zasnovani bodisi za zabavo, bodisi za izobraževalne namene. V želji, da bi dogodke naredili bolj privlačne in čustveno prepričljive, jih morajo filmski ustvarjalci pogosto dramaturgizirati. Ta vidik vključuje poenostavljanje kompleksnih zgodovinskih pripovedi, prikrajanje časovnih okvirov ali pretiravanje, da bi ustvarili bolj privlačno filmsko izkušnjo. Filmi so pogosto tudi omejeni s časom trajanja in s potrebo po koherentnem zapletu. Ustvarjalci morajo zato dogodke oklestiti, združiti več likov v enega ali pa si izmisliti dialoge in interakcije, da bi ustrezali formatu.

Pomemben vidik, ki pogosto vodi filmske ustvarjalce, pa je kulturni in politični kontekst, v katerem delujejo. Pogosto želijo ustvarjalci skozi film izraziti svoje stališče ali komentar o sodobnih vprašanjih in se zato odločijo za poudarjanje točno določenih vidikov zgodovine. Spopadati se morajo tudi z etičnimi vidiki pri prikazu občutljivih ali spornih zgodovinskih dogodkov. Eden izmed ključnih elementov etike je denimo vprašanje spomina in koliko ga je treba korigirati na podlagi zgodovinskih virov, da bi se izognili ohranjanju škodljivih stereotipov in vzpostavljanju novih kontroverz. Kako torej vzpostaviti odnos med zgodovinsko točnostjo in pripovedovanjem, da je pripoved zanimiva, a hkrati znotraj preverjenega zgodovinskega okvira?

SODELUJEJO

dr. Božidar Flajšman, moderator

Ivan Ramljak Lordan Zafranović

Žiga Virc Tatjana Markošek

Majda Širca Zdenka Badovinac

Panel bo potekal v slovenskem in hrvaškem jeziku.

OKROGLA MIZA

ČETRTEK, 19. oktober 2023, ob 9.00

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Ljubljana

NAMIŠLJENE IN RESNIČNE MEJE

Koncept meje se je oblikoval v antičnih civilizacijah, ko so države branile svoje ozemlje s sistemom obrambnih zidov in trdnjav, vojaškimi posadkami in carinami. Tak je bil, npr. rimski limes ali na drugi strani Kitajski zid. Po propadu antičnega Rima je bila Evropa prepletena z zapletenim sistemom fevdalnih struktur, kot so vojvodine, grofije, kneževine, kraljestva, cesarstva, svobodna mesta. Postopoma so začele nastajati državne meje, saj so vladarji hoteli imeti nadzor nad tem sistemom. S podpisom Vestfalskega miru leta 1648 so bili ustvarjeni temelji sodobnih meja in uveljavljen princip ekskluzivne suverenosti nad ozemljem. V drugi polovici 19. stoletja so začele nastajati zamišljene meje nacionalnih držav, ki so svoj razmah doživele s prvo svetovno vojno, propadom velikih večnacionalnih imperijev in s t. i. versajskim mirom. Versajska Evropa naj bi bila Evropa držav, ki naj bi teoretično temeljile na principu samoodločbe narodov. To je v praksi pomenilo nadaljevanje vojn za ta ozemlja. Znotraj novonastalih držav so nastale velike, v glavnem slabo zaščitene manjšine, novonastale nacionalistične državice so podpihovale medsebojne konflikte, poražene in nepotešene države (npr. t. i. »pohabljena zmaga« v Italiji) na čelu z Nemčijo pa svojo politiko gradile na revizionizmu, ki je zanetil drugo svetovno vojno. Vojna je sprožila proces etničnega čiščenja ozemelj in za nekaj let vzpostavila Evropo z okupacijskimi mejami. Povojna ureditev je po načelu kolektivne krivde v veliki meri opravila z manjšinami držav napadalk, zlasti z nemško. Bipolarna delitev med letoma 1945 in 1989/90 je zagotavljala mir, ki je temeljil na ravnotežju strahu in podrejenosti manjših držav velikima silama na obeh straneh. Obe sta za prevlado sprožali lokalne vojne. Po padcu komunizma so naslednji val delitev na nacionalni osnovi izpeljale države, ki jim prej tega mednarodni odnosi niso dovoljevali. Jugoslavija kot večnacionalna država je razpadla v rušilnih vojnah, v katerih je bila največja žrtev civilno prebivalstvo, proces etničnega čiščenja in nastajanja (združevanja) ozemelj po etničnem principu pa še vedno traja.

V panelu Namišljene in resnične meje bomo pogledali nekatere izkušnje iz preteklosti ter meje in delitve v sodobni zgodovini.

SODELUJEJO

dr. Peter Mikša, moderator

dr. Mitja Ferenc **dr. Irena Stefoska**

dr. Blaž Vurnik **dr. Dušan Nečak**

dr. Husnija Kamberović **dr. Marko Klavora**

Panel bo potekal v slovenskem in bošnjaškem/srbskem jeziku.

PREDSTAVITEV KNJIGE

ČETRTEK, 19. oktober 2023, ob 11.00

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

TVRTKO JAKOVINA: SVIJET BEZ KATARZE (ZALOŽBA FRAKTURA)

Tvrtko Jakovina ni le pronicljiv zgodovinar, temveč tudi eden izmed najbolj branih in poslušanih komentatorjev in kolumnistov v državah nekdanje Jugoslavije. Čim se dogodek zgodi v enem delu sveta, Jakovina že piše svoje kolumne za enega izmed osrednjih hrvaških dnevnikov ali tednikov.

Knjiga Svijet bez katarze je že druga zbirka, ki je nastala kot kompilacija kolumn in člankov, ki so sicer tematsko in slogovno raznolika, a daje bralcu jasno vedeti, da je svet 20. in 21. stoletja majhen ter da bi moral biti pogled javnosti usmerjen daleč izza cone udobja evropocentrizma. Bralec se z branjem vsakega poglavja sprehodi skozi zgodovinske dogodke ene izmed eksotičnih držav Azije, Afrike, Južne Amerike, Karibov,... Bračvevo oko pa se lahko ustavi tudi doma, v Evropi, in se spozna z Masarykom, prostozidarji ali prvo svetovno vojno.

Gre za strokovno monografijo, ki pa ji znanstvenosti ne manjka. Vsako besedilo temelji na prebiranju zgodovinskih virov in literature, napisano pa je koncizno in brez balasta. Mojstrsko oblikovanje besed omogoča lahko razumevanje vsake izbrane teme.

SODELUJEJO

dr. Kornelija Ajlec, moderator

dr. Tvrtko Jakovina **dr. Dubravka Stojanović**

dr. Božo Repe

Panel bo potekal v slovenskem in hrvaškem/srbskem jeziku.

PREDSTAVITEV KNJIGE

ČETRTEK, 19. oktober 2023, ob 13.00

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Ljubljana

ANA CERGOL PARADIŽ: BELA KUGA (Založba UL)

Knjiga z naslovom *Bela kuga* označuje izraz, ki so ga v času med obema vojnama uporabljali v propagandne namene opozarjanja na zviševanje števila tajnih oziroma ilegalnih splavov. V času, ko je prevladovala pronatalistična drža med večino obstoječih institucij, ki so skrbele za javno moralo, so praksi predčasne prekinitve nosečnosti nasprotovali. Katoliški tabor je razloge za manjšo rodnost in večje število splavov povezoval s težkimi socialnimi razmerami, predvsem pa z biološko in psihološko degeneracijo žensk. Temu so se nasproti postavili marksistični avtorji, ki so se v določenih, a ne v vseh primerih zavzemali za legalizacijo splavov. Liberalni tabor pa je večinoma politiziral s katoliškim taborom, a stališča glede splava so bila v tem taboru precej heterogena.

Na takšne poglede so se odzvali tako v ženskih gibanjih, kot politiki in uradniki preko zakonodaje. Avtorica monografije je te in še mnoge druge vidike prakse ilegalnih splavov analizirala in predstavila v svoji drugi samostojni monografiji, ki je izšla v zbirki *Historia* Založbe Univerze v Ljubljani.

SODELUJEJO

dr. Bojan Balkovec, moderator

dr. Ana Cergol Paradiž **dr. Meta Remec**

dr. Maja Vehar

OKROGLA MIZA

ČETRTEK, 19. oktober 2023, ob 14.30

Muzej novejše in sodobne zgodovine Ljubljana

ZGODOVINOPISJE IN JAVNOST

Panel se bo osredotočal na dejstvo, da so zgodovinarji pogosto tudi komentatorji sedanosti. Sočasno se novinarji in publicisti pogosto zatekajo k zgodovinskim dogodkom in procesom za razumevanje sedanosti. Zgodovinarji nudijo edinstven pogled na problematiko sedanosti, saj vedo, kako so pretekli dogodki, trendi in odločitve oblikovale svet, v katerem živimo danes. To je pomembno zlasti, ko je treba aktualne dogodke in procese postaviti v širši kontekst. Zgodovinarji lahko pojasnijo, kako so se podobne situacije ali konflikti pojavili v preteklosti, kakšne strategije so bile uporabljene pri njihovem razreševanju in kakšni so bili izidi. Pomemben vidik komentarjev z zgodovinske perspektive pa je izzivanje prevladujočih pripovedi in predpostavk o aktualnih dogodkih s tistimi, ki temeljijo na zgodovinskih raziskavah in historičnih dejstvih. Na ta način ponujajo poglede na trenutne dogodke, ki ne temeljijo na političnih opredelitvah in sočasno preprečujejo politično pogojeno revizijo zgodovine.

Odnos med zgodovinarji in mediji je zato zelo pomemben. Mediji ponujajo znanosti platformo, da približajo svoje raziskave javnosti, sodelujejo v razpravah in delijo svoja spoznanja. Mediji imajo za razliko od znanstvenih publikacij tudi moč oblikovanja javnega dojemanja zgodovine. Medijsko prikazovanje historičnih dogodkov, poudarjanje specifičnih vidikov zgodovine in izmikanje drugim vidikom, močno vpliva na kolektivni spomin, razumevanje javnosti glede celostnih vzročno-posledičnih vidikov preteklih dogodkov in na način spominjanja. Na poročanje medijev pogosto vplivajo pristranskost novinarjev, urednikov, lastnikov in pritisk politike.

SODELUJEJO

dr. Bojan Balkovec, moderator

dr. Dubravka Stojanović **dr. Branimir Janković**

dr. Tvrtko Jakovina **Ana Svenšek**

dr. Husnija Kamberović **Ahmed Burić**

dr. Hrvoje Klasić **dr. Dragan Markovina**

dr. Božo Repe

Panel bo potekal v slovenskem in hrvaškem/srbskem/bošnjaškem jeziku.

SODELUJOČI

dr. KORNELIJA AJLEC

slovenska zgodovinarica, specialistka zgodovine poveljne obnove, migracij in jugoslovanskih zunanjih odnosov.

ZDENKA BADOVINAC

slovenska umetnostna zgodovinarica in kustosinja, ki se med drugim ukvarja z vizualno sporočilnostjo.

dr. BOJAN BALKOVEC

slovenski zgodovinar, ki se ukvarja z zgodovino volitev, volivnih sistemov, mejami in javno zgodovino.

AHMED BURIĆ

bošnjaški novinar, kolumnist in komentator; pesnik, ki za komentiranje sedanosti mnogokrat posega v preteklost.

dr. SLAVKO BURZANOVIĆ

črnogorski zgodovinar, poznavalec črnogorsko-italijanskih odnosov.

dr. ANA CERGOL PARADIŽ

slovenska zgodovinarica, specialistka zgodovine reproduktivnih pravic, zgodovine žensk in zgodovine medicine ter tehnologije.

dr. ZDENKO ČEPIČ

slovenski zgodovinar, specialist za gospodarsko zgodovino.

mag. MOJCA DRČAR MURKO

slovenska pravica, novinarka in političarka, dolgoletna dopisnica Dela iz Bonna, Rima in Dunaja.

dr. MITJA FERENC

slovenski zgodovinar, specialist sodobne slovenske zgodovine, Kočevske in Kočevarjev ter raziskovalec prikritih grobišč po drugi svetovni vojni.

dr. BOŽIDAR FLAJŠMAN

slovenski likovni pedagog, novinar, ekolog, specialist za javno in ustno zgodovino.

dr. JURE GAŠPARIČ

slovenski zgodovinar, državni sekretar, specialist za zagovorino parlamentarizma ter digitalno zgodovinopisje.

dr. BOJAN GODEŠA

slovenski zgodovinar, specialist za drugo svetovno vojno ter politično zgodovino.

dr. JANEZ PETER GROM

slovenski arhitekt, specialist za urbanizem, rurizem ter načrtovanje in projektiranje.

dr. MIRAN HLADNIK

slovenski literarni zgodovinar, med drugim organizator mreže za zaščito partizanskih spomenikov.

dr. TVRTKO JAKOVINA

hrvaški zgodovinar, komentator, televizijski voditelj in kolumnist, specialist zgodovine mednarodnih odnosov Jugoslavije in Hrvaške.

dr. BRANIMIR JANKOVIĆ

hrvaški zgodovinar, strokovnjak za javno zgodovino, zgodovino historiografije, teorijo in metodologijo zgodovine.

dr. BOŽIDAR JEZERNIK

slovenski etnolog, med drugim avtor knjige Ljubljana, mesto brez spomina: Ljubljana in spomeniki

dr. HUSNIJA KAMBEROVIĆ

bošnjaški zgodovinar, komentator, kolumnist, strokovnjak za javno zgodovino ter specialist za novejšo zgodovino.

dr. DARJA KEREČ

slovenska zgodovinarica, specialistka socialne zgodovine, zgodovine vsakdanjega življenja in zgodovine Prekmurja.

dr. HRVOJE KLASIĆ

hrvaški zgodovinar, specialist sodobne hrvaške in jugoslovanske zgodovine, ter izpostavljen medijski komentator.

dr. MARKO KLAVORA

slovenski zgodovinar in kustos, specialist zgodovine Goriške in Primorske fokusiran na mikrodogodbe v primežu svetovnih dogodkov.

dr. TATJANA KOPRIVICA

črnogorska umetnostna zgodovinarica, med drugim specialistka vizualne kulture in vizualnega sporočanja.

dr. UROŠ LIPUŠČEK

slovenski politolog in novinar, dolgoletni mednarodni komentator, dopisnik iz Irana, ZDA in Kitajske, avtor zgodovinopisnih razprav.

TATJANA MARKOŠEK

slovenska scenaristka in urednica izobraževalno-dokumentarnih filmov na RTV Slovenija, med drugim serij Kako živijo slovenski gradovi in Neznana poglavja slovenske zgodovine.

dr. DRAGAN MARKOVINA

hrvaški zgodovinar, kolumnist, politik in eden izmed najbolj branih piscev na območju nekdanje Jugoslavije.

dr. PETER MIKŠA

slovenski zgodovinar, specialist za zgodovino športa in društev, zgodovino spominjanja ter zgodovino druge svetovne vojne.

dr. DUŠAN NEČAK

slovenski zgodovinar, strokovnjak za politično zgodovino, predvsem za zgodovino jugoslovansko/slovensko-nemških odnosov.

dr. OLGA PELCER VUJAČIĆ

črnogorska zgodovinarica, specialistka antične zgodovine, ki se ukvarja s spomeniki in njihovim obstojem oz. rušenjem.

IVAN RAMLJAK

hrvaški režiser, ki je imel poleti 2023 najbolj gledan film v hrvaških kinematografih El Shatt - nacrt za utopiju.

dr. META REMEC

slovenska zgodovinarica, specialistka socialne zgodovine, s posebnim poudarkom na zgodovini higiene in medicine.

dr. BOŽO REPE

slovenski zgodovinar, kolumnist in medijski komentator, specialist sodobne slovenske in širše jugoslovanske zgodovine, politične zgodovine in biograf.

mag. NATAŠA ROBEŽNIK

slovenska umetnostna zgodovinarica in kustosinja, specialistka muzejske pedagogike.

IVAN SMILJANIĆ

slovenski zgodovinar, mladi raziskovalec, specialist zgodovine krajev spomina in spominjanja ter gospodarske zgodovine.

ŽIGA SMOLIČ

slovenski zgodovinar in filozof, mladi raziskovalec, specialist jugoslovanskih mednarodnih odnosov z državami Bližnjega vzhoda.

dr. IRENA STEFOSKA

makedonska zgodovinarica, specialistka zgodovine nacionalizmov, spominjanja ter obeleževanja preteklosti.

dr. ROK STERGAR

slovenski zgodovinar, specialist zgodovine nacionalizmov, kulturne zgodovine in prve svetovne vojne.

dr. ALEXA STILLER

švicarska zgodovinarica, specialistka zgodovine mednarodnega prava, zgodovine množičnega nasilja in transnacionalne zgodovine.

dr. DUBRAVKA STOJANOVIĆ

srbska zgodovinarica, politična komentatorica, kolumnistka, specialistka transnacionalne zgodovine, zgodovine nacionalizmov in modernizacij.

ANA SVENŠEK

slovenska novinarka in zgodovinarica, sodelavka notranje redakcije MMC ter avtorica člankov na temo zgodovine in zgodovinopisja.

MAJDA ŠIRCA

slovenska umetnostna zgodovinarica, kritičarka, avtorica dokumentarnih filmov (Požig, Sedem grehov in vrlin, Ženska, Druga koža) in oddaj Povečava, ki so skozi film obravnavale kulturna, antropološka in družbena vpašanja.

dr. MAJA VEHAR

slovenska zgodovinarica, specialistka socialne zgodovine, s posebnim poudarkom na vlogi države v življenju posameznikov.

ŽIGA VIRC

slovenski režiser, avtor filmov, ki se vedno znova tematsko prepletajo z zgodovino in mnogokrat mojstrsko preizprašujejo poznavanje preteklosti in soočanje z njo (Houston, imamo problem, Trst je naš!, Poslednji heroj).

dr. BLAŽ VURNIK

slovenski zgodovinar, muzealec, popularizator zgodovine, med drugim specialist za politično, kulturno in socialno zgodovino.

LORDAN ZAFRANOVIĆ

hrvaški režiser, avtor kratkometražnih, srednjemetražnih, celovečernih igranih in dokumentarnih filmov ter televizijskih nadaljevank (Okupacija v 26 slikah, Padeč Italije, Sončni zahod stoletja, "Tito" - zadnje priče testamenta).

dr. MATIJA ZORN

slovenski geograf in zgodovinar, specialist historične geografije, kjer se posebej pogloblja v zgodovino meja.

Retr@fest